

System přípravy sociologů v ČSSR

Sociologie jako samostatný obor je předmětem výuky na třech filozofických fakultách (samostatných katedrách marxisticko-leninské sociologie): na Univerzitě Komenského v Bratislavě (vedoucí katedry doc. PhDr. Jozef Karásek, CSc.), na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně (vedoucí katedry doc. PhDr. Mojmir Köttner, CSc.) a na Univerzitě Karlově v Praze (doc. PhDr. Antonín Vaněk, DrSc.).(1)

Je koncipována jako marxisticko-leninská teoreticko-výzkumná disciplína, specifikovaná v učebním plánu jako *věda o zákonech společenské struktury a společenského vývoje*. Je neoddělitelně spjata s marxisticko-leninskou filozofií, která poskytuje obecnou metodu a teorii vědecké analýzy — materialistickou dialektiku a historický materialismus.

Marxisticko-leninská sociologie má významné místo při formování vědeckého světového názoru i v ideologickém třídním boji proti všem odrudám a formám buržoazní ideologie a antikomunismu. Je úzce spjata s marxistickou politickou ekonomikou a vědeckým komunismem. Při výuce je úzký a vzájemný vztah sociologie s filozofií, politickou ekonomikou a vědeckým komunismem přímo a organicky realizován tím, že všechny tyto klíčové marxisticko-leninské disciplíny jsou součástí výuky společného základu. Z toho plyne, že marxisticko-leninská sociologie a její aplikované vědní disciplíny se mohou rozvíjet pouze na bázi spolupráce s filozofií, politickou ekonomikou a vědeckým komunismem.

Úzké sepětí teoretického poznání s praxí výstavby rozvinuté socialistické společnosti, jednotu teorie a empirie a přímá praktická použitelnost podstatné části sociologické poznávací činnosti v praxi klade vysoké nároky na profil absolventa oboru sociologie. Proto je cílem učebního programu dosáhnout těchto nejdůležitějších rysů absolventa studijního oboru marxisticko-leninské sociologie:

— Absolvent si musí hluboce a v plném rozsahu osvojit teorii marxismu-leninismu ve všech jeho součástech a zvláště pak marxistickou teorii společenského vývoje, osvojit si a rozumově i emocionálně vnitřně přijmout vědecký světový názor a dokonale zvládnout metodologii studia společenských jevů na základě studia děl klasiků marxismu-leninismu, dokumentů ÚV KSČ a mezinárodního dělnického a komunistického hnutí, a zejména pak výsledků sovětské společenské vědy.

Tyto teoretické a metodologické znalosti a dovednosti se musí již během studia a zvláště pak po nástupu do praxe projevit v angažovanosti odborné i občanské, ve společenském, politickém a veřejném životě, v aktivní obhajobě a propagaci politiky komunistické strany a socialistického státu i v osobním životě.

— Absolvent oboru musí mít vědomí společenské a politické i mravní odpovědnosti, vědomí, že za svou práci odpovídá komunistické straně a socialistickému společenskému zřízení. Musí být schopen aktivně, kvalifikovaně a ideově vystupovat proti všem formám antikomunismu, revisionismu, oportunismu a proti všem variantám buržoazní ideologie.

Kromě teoretických a metodologických znalostí musí též zvládnout konkrétní metodologii sociologických výzkumů, aby byl po nástupu do praxe schopen vypracovat, organizovat i vyhodnocovat konkrétní sociologický výzkum podle potřeb a požadavků praxe.

V minulých letech — až do školního roku 1977/78 — byla sociologie studována jen ve dvojkombinaci s příbuznými společenskovědními obory (s politickou ekonomikou nebo vědeckým komunismem či s pedagogikou, výjimečně s filozofií) v pětiletém studiu. Od začátku školního roku 1978/79 se marxisticko-leninská sociologie studuje pouze jednooborově ve čtyřletém studiu.

Tato nová obsahová koncepce vychází z přestavby vysokoškolského studia navazující na změny, které již byly realizovány ve výchovné a vzdělávací soustavě — v jejím základním a středním stupni — na základě usnesení ÚV KSČ O dalším rozvoji československé výchovné vzdělávací soustavy (1976).

(1) Kromě této přípravy na odbornou sociologickou profesi existují různé formy doplňkové výuky na dalších vysokých školách, jako například na Vysoké škole politické ÚV KSČ, na Vysoké škole ekonomické, Vysoké škole zemědělské atd.

Obsahové pojetí čtyřletého jednooborového studia sociologie je shrnuto v *novém jednotném učebním plánu a jednotných, celostátně závazných osnovách* a vychází z koncepce tzv. „blokové“ či tematické skladby výuky. Jde o čtyři propojené a navzájem na sebe navazující části (okruhy).

I. okruh obsahuje tyto základní předměty: dějiny KSČ a MDH, marxisticko-leninskou filozofii, politickou ekonomii, vědecký komunismus, vědecký ateismus, dějiny filozofie, základy metodologie vědy, ruský jazyk — celkem 1215 výukových hodin.

II. okruh obsahuje předměty navazující na tento základ: další cizí jazyk podle volby (němčina, angličtina, francouzština), společensko-politická praxe, terénní výzkum, tělesná výchova, letní a zimní tělovýchovné soustředění, obrana socialistického státu — celkem 405 výukových hodin. Kromě toho mají chlapci ve 3. a 4. ročníku povinnou vojenskou přípravu (600 hodin).

Tyto dva okruhy tvoří zhruba jednotný základ učebního programu na všech univerzitách (zvláště učitelských) a humanistických směrech.

III. okruh tvoří profilující odborné předměty (již od 1. ročníku): úvod do studia sociologie, marxisticko-leninské sociologické teorie, vývoj sociální struktury ČSSR, základy sociální politiky, dějiny předmarxistických společenských teorií, kritika vývoje buržoazní sociologie a antikomunismu, vývoj marxistického sociologického myšlení, sociologie veřejného mínění a propagandy, dějiny československé sociologie, matematika pro sociology, statistika pro sociology, metody a techniky sociologického výzkumu, strojové zpracování dat a údajů, demografie, základy psychologie a sociální psychologie, psychologie práce — celkem 1320 výukových hodin.

Cílem tohoto okruhu je odlišit studium sociologie od ostatních společenskovědních oborů a položit základy odborného profilu absolventa.

Od třetího ročníku jsou zavedeny další předměty IV. okruhu, jejichž cílem je diferencovat odborné sociologické studium zájmově a profilovat studenta se zřetelem k jeho budoucí profesijní praxi, převážně na průmyslovou sociologii.

IV. okruh tvoří předměty odborné specializace: teorie řízení a sociálního plánování, socialistická personalistika, sociologie práce a průmyslu, odvětvové ekonomiky, právní systém socialistické společnosti, socialistický způsob života, sociologie rodiny a mládeže, sociologie kultury a kulturní politiky, sociologie politické činnosti, výběrová přednáška, výběrový seminář, odborná praxe, diplomový seminář — celkem 840 výukových hodin.

Nedílnou součástí učebního programu je *terénní výzkum* v délce tří týdnů, rozložených do druhého, čtvrtého a šestého semestru, v průmyslovém podniku, z toho 1 týden u počítače.

Odborná praxe v délce dvou týdnů je zařazena do 7. a 8. semestru a realizuje se v průmyslovém podniku, výzkumném ústavu nebo společenské organizaci podle vědecko-výzkumného zaměření katedry a předpokládaného umístění absolventa.

Společensko-politická praxe v trvání tří týdnů je zařazena do druhého, třetího a čtvrtého ročníku buď souvisle (po jednom týdnu), nebo ve formě pravidelné lektorské činnosti studentů, například v učňovském závodě ČKD Praha, či uznané politické činnosti v rámci SSM a KSČ přímo na fakultě.

Cílem těchto forem praxe studentů je zabezpečit jejich přímý kontakt s dělnickým prostředím, s dělnickou mládeží a pracovním a technickým prostředím vyspělých průmyslových organizací a účast na konkrétních sociologických výzkumech.

Ukončení studia oboru sociologie předpokládá složení státních závěrečných zkoušek z marxismu-leninismu a z oboru marxisticko-leninská sociologie.

Státní zkouška z oboru marxisticko-leninská sociologie sestává ze tří částí:

1. z obhajoby diplomové práce v rozsahu 80—100 stran; témata prací jsou stanovena centrálně a vycházejí z aktuálních potřeb, vytyčených stranickými dokumenty, především Jednotným plánem společenských věd (1977);
2. z písemné práce (kritika vývoje buržoazní sociologie a vývoje marxistického sociologického myšlení);
3. z ústní zkoušky, která zahrnuje tyto předměty: marxistickou sociologickou teorii, kritiku vývoje buržoazní sociologie a antikomunismu, metody a techniky sociologického výzkumu, vývoj marxistického sociologického myšlení.

Další kvalifikační růst absolventů sociologie probíhá ve třech stupních:

1. stupeň tvoří *rigorózní řízení* (písemná práce a ústní zkouška), po jehož úspěšném ukončení obdrží uchazeč titul doktor filozofie (PhDr.). Tento titul s diplomem uděluje univerzita. Právo rigorózního řízení mají všechny tři katedry marxisticko-leninské sociologie — v Praze, v Brně a v Bratislavě.

2. stupeň tvoří *aspirantské studium* s možností obhajoby kandidátské práce. Toto studium je možné na katedře marxisticko-leninské sociologie filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

3. stupeň tvoří obhajoba *doktorské disertace* v celostátní komisi pro obhajoby doktorských prací. Jejími členy jsou všichni tři vedoucí kateder marxisticko-leninské sociologie.

Postgraduální studium oboru sociologie není dosud na univerzitách organizováno. Je připravena jeho koncepce ve dvouletém inovačním cyklu, a to diferencované pro absolventy oboru sociologie, pro absolventy jiných společenských věd, kteří pracují v oboru, a pro absolventy jiných společenských věd, kteří ke své praxi potřebují sociologické znalosti. Předpokládá se, že postgraduální studium bude organizovat ministerstvo školství ČSR a jeho ústav pro doškolení učitelů vysokých škol.

Nezbytnou podmínkou a nedílnou součástí zajištění vysoké odborné a ideové úrovně přípravy sociologů je *vědecká a výzkumná práce kateder marxisticko-leninské sociologie*, která vychází ze směrnic 15. sjezdu KSČ a závažných stranických dokumentů. Je to především dokument *Vývoj, současný stav a úkoly společenských věd v Československé socialistické republice*, projednaný předsednictvem ÚV KSČ dne 3. května 1974, a *Jednotný program společenských věd po XV. sjezdu KSČ*, projednaný předsednictvem ÚV KSČ dne 17. 6. 1977.

V souladu s těmito dokumenty pracovníci kateder sociologie řeší dílčí úkoly státního a fakultního plánu. Ve státním plánu se výzkumná činnost orientuje na kritiku buržoazní sociologie, problémy socialistického způsobu života, postavení pracovních kolektivů v socialistických výrobních organizacích a problémy mladé generace. V současné době se připravují návrhy vědecko-výzkumných úkolů pro sedmou pětiletku, a to v dohodě a spolupráci s Ústavem pro filozofii a sociologii ČSAV, se zvláštním zřetelem na řešení problematiky třídní a sociální struktury ČSSR.

Součástí vědecko-výzkumné práce je společná *příprava jednotného edičního programu učebních pomůcek pro výuku marxisticko-leninské sociologie v Československu v letech 1980 až 1985*, na níž se kromě učitelů vysokých škol podílejí i odborníci z dalších sociologických pracovišť.

Při realizaci základních cílů a úkolů výuky marxisticko-leninské sociologie podle nového učebního programu má významnou koordinační úlohu *Oborová rada pro marxisticko-leninskou sociologii*, zřízená při ministerstvu školství ČSR, která má celostátní působnost a jsou v ní zastoupeni (kromě vedoucích kateder sociologie) také nejvýznamnější odborníci z příbuzných oborů, zejména učitelé základů marxismu-leninismu, zástupci obou národních ministerstev školství, Vysoké školy politické ÚV KSČ a Československé akademie věd.

Při své činnosti se oborová rada opírá o zkušenosti a výsledky příbuzných oborů, které jsou shromažďovány *komisí expertů pro společenskovědní obory*, a o zkušenosti z výuky sociologie v Sovětském svazu a v ostatních socialistických zemích.

Antonín Vaněk

IV. evropský kongres ELRA v Poznani

Ve dnech 17. — 20. dubna 1980 se konal v Poznani IV. evropský kongres Evropské společnosti pro volný čas a rekreaci (European Leisure and Recreation Association — ELRA) na téma *Člověk a jeho volný čas, 1980*. ELRA byla založena v r. 1971 jako regionální organizace Světové společnosti pro volný čas a rekreaci (WLRA) v návaznosti na 1. evropské bienále volného času v Ženevě (1970). Jejím cílem je rozvoj a podpora politiky a programů týkajících se volného času a rekreace ve všech evropských zemích, spolupráce národních a mezinárodních organizací a oficiálních orgánů v této oblasti, výměna informací a zkušeností, podpora plánování a výstavby rekreačních zařízení, šíření znalostí o vědeckých publikacích tohoto oboru, výzkum a výměna zkušeností o přípravě pracovníků ve sféře volného času a rekreace, výměna zkušeností o úkolech průmyslu a vypracování konkrétních programů pro politiku volného času a rekreace.

Pro splnění těchto cílů bylo postupně ustaveno šest studijních a poradních skupin: 1. volný čas v průběhu dne; 2. volný čas o víkend; 3. volný čas v průběhu roku, prázdnin; 4. pedagogické a sociologické aspekty volného času; 5. příprava pracovníků ve sféře volného času; 6. dokumentace. Československo se na této práci podílí prostřednictvím Evropského střediska pro